

göçün karanlık yüzü

DÜZENSİZ GÖÇ
YOLCULUĞUNA DAİR
HAK İHLALLERİNİN
İZLENMESİ

Düzensiz Göç Yolculuğuna Dair Hak İhlalleri İzleme Raporu

Yazar:

Zeynep Hazal TUZLUCA

IVA-HAGED Sosyal Arařtırmalar ve Saha Faaliyetleri Koordinatörü

zhtuzluca@haged.org

Danışman:

Bülent Atasever

IVA-HAGED Saha Danışmanı ve Dış İlişkiler Sorumlusu

batasever@haged.org

IVA-HAGED

Web sitesi: www.haged.org

e-mail: merhaba@haged.org

‘Düzensiz Göç Yolculuğuna Dair Hak İhlalleri İzleme Raporu’ndan kaynak göstermek kaydıyla alıntı yararlanılabilir. Bu rapor IVA-HAGED’in izni olmadan kısmen de olsa, fotokopi, film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

Ankara, 2021

Tasarım: Deniz Kumral/DK Danışmanlık

Bu proje, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Proje içeriğinden yalnızca HAGED sorumludur ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

Yönetici Özeti	3
Düzensiz Göç ve Türkiye.....	5
Araştırmanın Yöntemi	9
Araştırmanın Temel Bulguları	10
I. Demografik Veriler	10
II. Yol Sürecinin İnsan Hakları Bağlamında İncelenmesi.....	14
a. Yola Çıkış Kararı	14
b. Yol Hazırlık Süreci ve Kaçakçılar ile Yolculuk	15
Sonuç ve Öneriler	19
Kaynakça.....	21

Yönetici Özeti

Düzensiz göç, savaşlar, kıtlık, kuraklık vb. sebeplere dayalı olarak, yerlerinden edilen bireylerin; güvenli bir sığınak arayışının yasa dışı sınır geçişleri yoluyla gerçekleşmesi ile karşılaşılan göç çeşididir. Düzensiz göçmenler, canlarını kurtarma kaygısı ile çıktıkları bu yolculukta, geçtikleri ülkelerin anayasalarına veya uluslararası anlaşmalara aykırı eylemlerde bulunabilmektedirler. Bu eylemler, genel anlamıyla, devletlerin sınırlarını yasal olmayan yollar ile geçmeyi içermektedir. Fakat bunun ötesinde, bu kişilerin yola çıkış amaçlarında ve yaptıkları sınır ihlallerinde bir zarar verme ve suç işleme kastı yoktur. Bu sebeple düzensiz göçmenler bu yolculuğun mağdurlarıdır.

Düzensiz göç pek çok organize suça yol açabilecek bir altyapıya sahiptir. Sınır geçişlerinin kontrol edilmemesi, ülkelerin ulusal güvenliğini tehdit etmektedir. Bu sebeple göçmenler suçlu sayılmazken; yasadışı sınır geçişi faaliyetlerini sağlamak, aracı olmak ve göçmen kaçakçılığı bir suç unsuru olarak kabul edilmektedir.

Bu izleme çalışmasının kapsamında da Afgan ve Suriyeli göçmenler ile yapılan derinlemesine görüşmeler vasıtasıyla yolculuğa dair hak ihlalleri irdelenmiştir. Betimsel analizler ve yorumsamacı nitel yaklaşımla analiz edilen veriler bir arada incelenerek düzensiz göçün insan haklarına aykırı yönleri izlenmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar ile de, düzensiz göçmenlerin maruz kaldıkları insanlık dışı muameleye karşı çözüm üretilmesinin gerekliliğine değinilmek istenmiştir. Bu sayede kamuoyunda meseleye dair farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Göç yolculuğunun ulusal ya da uluslararası yasal bir mekanizma tarafından kontrol edilemiyor oluşu, göçmenlerin türlü hak ihlallerine maruz kalmasına yol açmaktadır. Bu durum insan hakları savunucuları ve uluslararası faaliyet gösteren sivil toplum kurumları tarafından zaman

zaman dile getirilse bile, kişilerin sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalmasının, işkence görmesinin ve hatta yolculuk koşulları sebebiyle hayatlarını kaybetmesinin önüne geçilebilmiş değildir.

Türkiye, bünyesinde bulundurduğu sığınmacı nüfusu ile göç açısından hareketli bir konjonktüre sahiptir. Bu sebeple, göç yönetimini kolaylaştırmak amaçlı olarak, gerek kamu kurumlarının, gerekse özel ve sivil toplum kurumlarının göçmenlere yönelik çeşitli çalışmaları ve düzenlemeleri bulunmaktadır. Fakat bu çalışmalar kişilerin Türkiye'ye varışını milat olarak yürütülmektedir. Oysaki düzensiz göç yolculuğunu deneyimlemiş göçmenlerin hem psikolojik, hem de fiziksel olarak hassasiyet kriterleri yüksektir. Hassasiyet kriterlerine dayalı olarak da bu kişilere farklı bir müdahale planı geliştirilmesi elzemdir. Aynı zamanda göç yolculuğunun insan haklarına aykırı bir süreç olduğu, konuşulmasa da, kamuoyunca sezilenmektedir. Bu konuda çalışmaların artırılması, şiddetin önüne geçilmesi ve konuya dair farkındalık yaratılması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı da, tüm bu durum çerçevesinde, düzensiz göç yolculuğuna dair yaşanan hak ihlallerine dair bir pencere açmaktır.

Düzensiz Göç ve Türkiye

Dünya üzerinde; gerçekleşen savaşlar, iklimsel değişimler, ekonomik problemler temelli birçok sebebe bağlı olarak insan yığınlarının göçleri söz konusu olmaktadır. Bu göçlerin zorunlu olarak gerçekleşmesi kişilerin göç yolculuğuna yasal olmayan yollar ile çıkmalarına sebebiyet vermektedir. Ülkelerin uluslararası sınırlarını ihlal ederek gerçekleşen bu yolculuk, son yıllarda tüm dünyada artan mülteci sayısı ile paralel olarak bir artış göstermektedir (İçduygu & Aksel, 2012). Devletlerin ve uluslararası güvenlik mekanizmalarının kontrolü dışında işleyen bir sistem olan düzensiz göç yolculuğu, birçok suç ve insan hakları ihlalini barındırmaktadır.

BMMYK verilerine göre 2020 yılının sonunda, dünya genelinde yerinden edilenlerin sayısı 80 milyonu geçmiştir. Yine aynı rapora göre, Türkiye yerinden edilen kişilere ev sahipliği yapan ülkeler arasında birinci sırada gelmektedir (Anadolu Ajansı, 2020). Bu denli yüksek sayıda sığınmacı kabulü ile orantılı olarak da, düzensiz göç ve yasadışı sınır geçişleri artış göstermiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından 2019 yılında tespit edilen düzensiz göçmen sayısı 454 bin 662 iken, bu sayının 2020 yılı içinde artış göstermesi beklenmekteydi. Lakin 2020 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayısı, COVID-19 sebebiyle dünyadaki tüm hareketliliğin azalması etkisi ile 113 bin 865 olarak açıklandı (Euronews Turkey, 2020). Bu rakamların resmi makamlarca tespit edilen göçmenler olduğunu belirterek, resmi olmayan rakamların bunun çok üstünde olduğunu göz ardı etmemek gereklidir.

Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Savaşı sonrası Cenevre Sözleşmesi ile sığınmacı ve mülteci tanımlamalarını yapmış; Türkiye de bu tanımlara imzacı taraf ülkelerden biri olarak, savaş mağduru kişileri topraklarına kabul ederek onlara sığınmacı/mülteci statüsü vermeyi kabul etmiştir. Fakat 1967 yılında, Afrika'daki karışıklıklara istinaden, konulan coğrafi kısıtlama

kaldırılmıştır. Tüm dünyadan ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönmeyen veya dönmek istemeyen kişilerin mülteci sayılmasına karar verilmiştir. Ancak Türkiye 1967’de gerçekleştirilen bu coğrafi değişikliğe onay vermemiştir. Bu sebeple de, Türkiye sınırları içerisinde Ortadoğu, Afrika, Afganistan gibi savaşın süregeldiği coğrafyalardan gelen kişilere hukuken mülteci statüsü verilmemektedir (BMMYK, 2008). Bu kişilerin Türkiye’de bulunduğu müddetçe yasal bir statülerinin olması adına da Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında, kişilere Uluslararası Koruma Başvurucusu statüsü verilmiştir (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). Bu sayede iltica başvurusu yapan sığınmacı göçmenler başvuruları sonuçlanana kadar mülteci olmalarına sebep olan olaylardan uzak ve güvende Türkiye’de bekleyebilmektedirler.

Türkiye 2011 yılından itibaren Suriye coğrafyasında baş gösteren iç karışıklıklar öncesinde sığınmacı göçmenler için bir transit geçiş ülkesi konumunda kabul edilirdi (Topçuoğlu, 2016). Fakat Suriye krizi ile beraber, Türkiye coğrafyasına akın eden milyonlarca yerinden edilmiş kişinin uluslararası koruma başvurusu statüsü ile ülkede barınmasındansa, Yabancılar ve Uluslararası Koruma mevzuatına bağlı olarak Suriyeli kişilere özel ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’ yürürlüğe konulmuştur (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). Bu sayede Suriyeliler iltica başvurusu bekleyen mülteciler değil, savaşın dinmesini ve ülkelerine dönmeyi bekleyen mülteciler olarak Türkiye’de yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır.

Suriye krizi sonrasında Türkiye dönem dönem açık kapı politikası uygulamış ve göçmenler sınır kapılarında toplu geçişler ile ülkeye giriş yapmışlardır. Kapıların kapalı olduğu dönemlerde ise düzensiz göç ile ülkeye girişler devam etmiştir (İhlamur-Öner, 2014).

Suriye iç savaşı ile geçişlerin Güneydoğu sınırlarında yoğunlaşması, Türkiye’de düzensiz göçün yeni bir mesele olduğu anlamına gelmemektedir. Düzensiz göç, Afganistan coğrafyasında süregelen savaşın etkileri başta olmak üzere çeşitli sebeplerle ülkesinden kaçanların ülkeye girişi için, Türkiye-İran sınırlarında uzun yıllardır yüz yüze kalınan bir meseledir. Bu bakımdan Türkiye’ye giriş noktası olarak Doğu ve Güneydoğu sınırlarının düzensiz göç gerçeği ile karşı karşıya kaldığı söylenebilmektedir (Atasever, 2020).

Düzensiz göç olgusunun birçok aktörü bulunmaktadır. Göçmenler, aracılar, kaçakçılar, sınır görevlileri, terör örgütleri, hırsızlar vb. birçok yasal ve yasal olmayan mekanizma düzensiz göçmenlerin yol sürecinde yüz yüze geldiği aktörlerdir. Bu aktörlerden biri olan kaçakçılar, çoğunlukla düzensiz göçün en faal aktörleri olmaktadır. Aynı zamanda göçmenlerin en yoğun temaslarının bulunduğu kişiler olması açısından kritik bir öneme sahiptirler.

30.01.2003 tarih ve 4803 sayılı Kanun çerçevesinde “Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne” ek olarak getirilen “Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol” çerçevesinde Türk Ceza Kanunu madde 79 da göçmen kaçakçılığı;

“(1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek amacıyla, yasal olmayan yollardan;

a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan,

b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır.

(3) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.” (Resmi Gazete, 2004).

Yasal düzlemde yaşadıkları zulüm veyahut zulme uğrama korkusu ile yerlerinden edilen bireylerin kaçış sebepleri işledikleri herhangi bir suça dayanmamaktadır ve göç etmeleri suç sayılmamaktadır. Düzensiz göç kapsamında, göçmenleri para veya herhangi bir mal karşılığında ülke sınırlarından geçirmek Resmi Gazete'de yayınlandığı üzere suçtur. Bu suçluluk hali uluslararası hukukta da değişmemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma tasarımı düzensiz göç yolculuğu tecrübe ederek Türkiye'ye gelen kişilerden oluşmaktadır. Tasarım sürecinde farklı uyruklardan, nicel cinsiyet eşitliğini sağlayan bir planlama yapılmıştır. Fakat araştırmanın veri toplama süreci COVID-19 Pandemi dönemine denk geldiği için mücbir sebepler kapsamında tasarıma uygun olarak ilerletilememiş ve ulaşılabilen uyruk ve cinsiyetten kişiler ile görüşülmüştür.

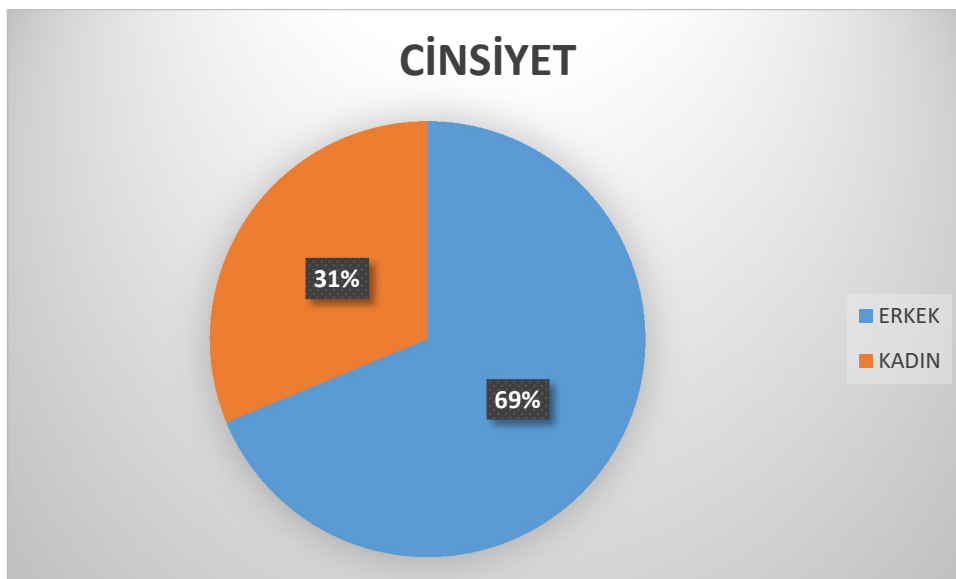
Göçmenler ile özellikle de mülteciler ile yapılan araştırma çalışmalarında örneklem seçimleri erişim kısıtlıları sebebiyle, kartopu örnekleme modeli ile ilerletilmektedir. Bu sebeple araştırma tasarımı da örnekleme olarak Ankara ili kapsamında, uzaktan görüşmeyi kabul eden bireyler ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar ile yarı yapılandırılmış görüşme formları ve tercüman desteği ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme sonucunda katılımcıların demografik yapısına dair betimsel analizin yanında, nitel veri analiz teknikleri ile yorumsamacı yaklaşıma dayalı olarak görüşme analizleri gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların aktardıkları bilgiler ışığında yol sürecinde karşı karşıya kalınan insan hakları ihlalleri de çalışmanın bulguları arasında sunulacaktır. Çalışma bu ihlallerin hem ulusal yasalar hem de uluslararası sözleşmeler düzleminde ele alarak, düzensiz göçün insan hakları temelinde izlenmesine dair, güncel bir içerik sağlayacaktır.

Araştırmanın Temel Bulguları

I. Demografik Veriler

Çalışma kapsamında toplamda 17 kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu kişilerin her birine telefon yolu ile ulaşılmış, çalışma aktarılmış ve çalışmayı kabul etmeleri sonucunda da kendilerine çevrimiçi görüşme daveti gönderilerek görüşülmüştür. Görüşmeler, tercüman-araştırmacı-katılımcı şeklinde üçer kişilik görüşmeler halinde gerçekleştirilmiştir. Kişilerden katılımlarına dair sözlü onam alarak görüntülü/sesli kayıt alınmıştır. Düzensiz göç yolculuğu deneyimlerini paylaşmak kişilerin gizliliği açısından hassasiyet barındırdığından ötürü kendilerine isim bilgisi kesinlikle sorulmamıştır.

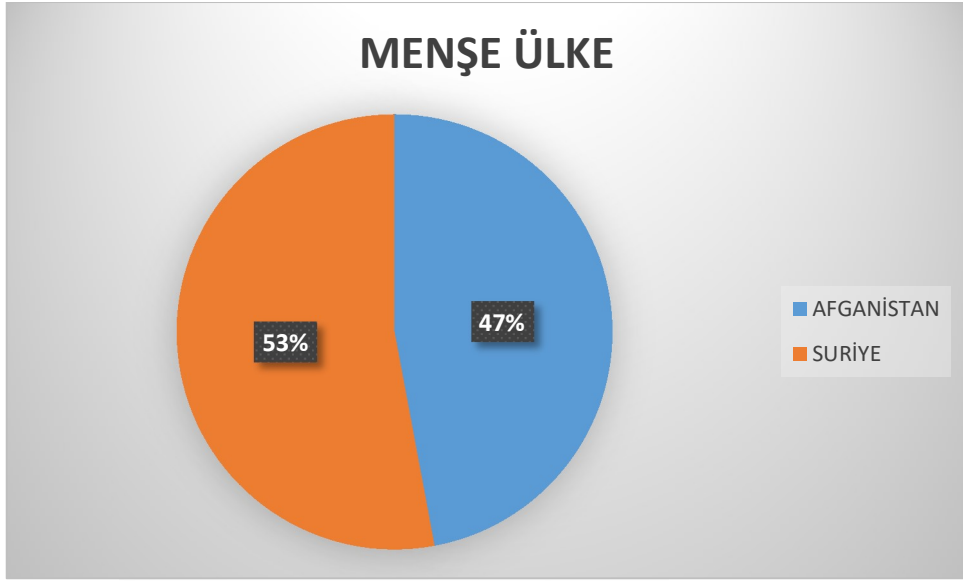
Görüşülen 17 kişiden 6 kişi (%31) kadın, geri kalan 11 kişi (%69) erkektir. Dağılımın eşit olmasına dikkat edilmeye çalışılmıştır. Fakat Afganistanlı katılımcıların da belirttiği üzere, Afganistan'dan düzensiz olarak gelen bireylerin çoğu erkeklerden oluşmaktadır. Dengesizliğin kaynağı büyük çoğunlukla bu sebebe dayanmaktadır. Fakat yolculuk şartları hem erkek hem kadın bireyler için farklı mücadeleleri içermektedir. Çalışma kapsamında bu açıdan da bir çeşitlilik sağlanmıştır.

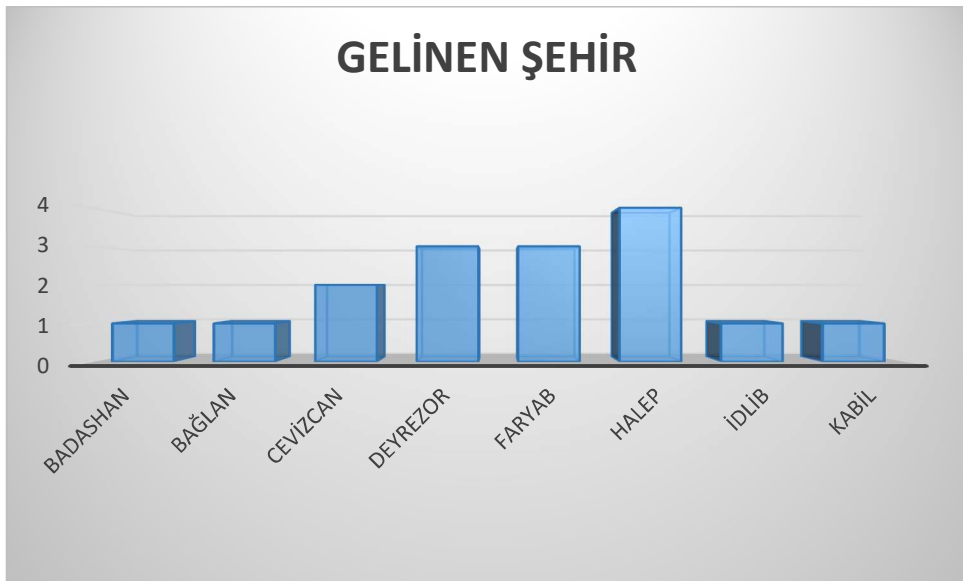
Kişilerin yaş dağılımları göz önünde bulundurulduğunda, Afganistan'dan gelen kişilerin yaşlarının Suriye'den gelen bireylere göre oldukça genç bir ortalama sahip olduğunu söylemek mümkündür. Görüşme yapılan 17 kişinin toplam yaş ortalaması 37'dir. Bu kişilerden Suriyelilerin yaş ortalaması 48.77 iken, Afganların yaş ortalaması 23.75 olarak kaydedilmiştir. Özellikle Suriyeli katılımcıların yolculuk ettikleri yakınlarının yaş ortalamalarının daha yüksek olduğunu, katılımcıların aktarımlarından yola çıkarak söylemek mümkündür.

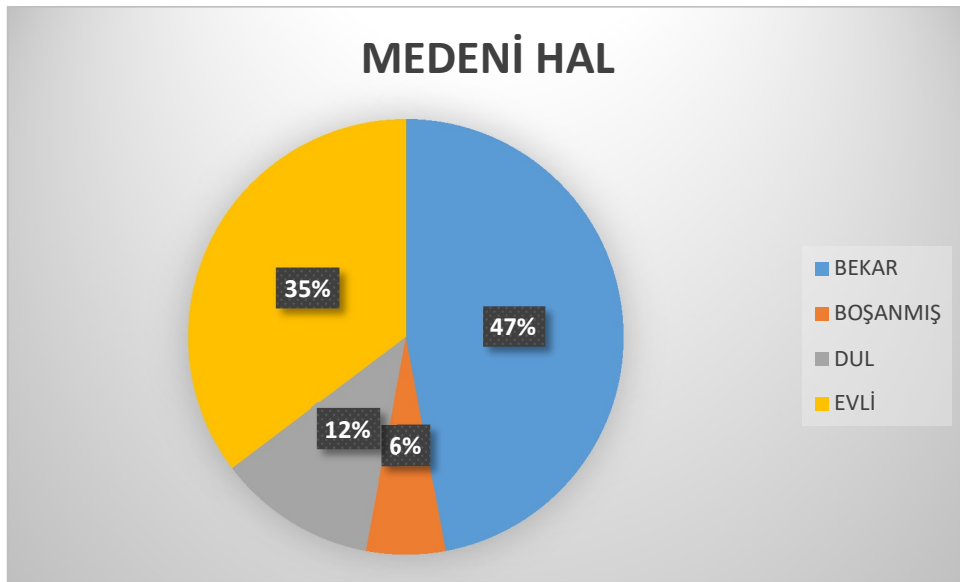
Çalışmanın menşei ülke verileri açısından COVID-19 tedbirleri kapsamında erişilebilen ülkelerden gelen katılımcılarla görüşülmüştür. Bu doğrultuda çalışmanın katılımcıları Afganlar ve Suriyelilerden oluşmaktadır. 17 kişiden 9'u Suriyeli, 8'i de Afgan katılımcı olarak çalışmaya katkı sunarak görüşmeyi kabul etmişlerdir.

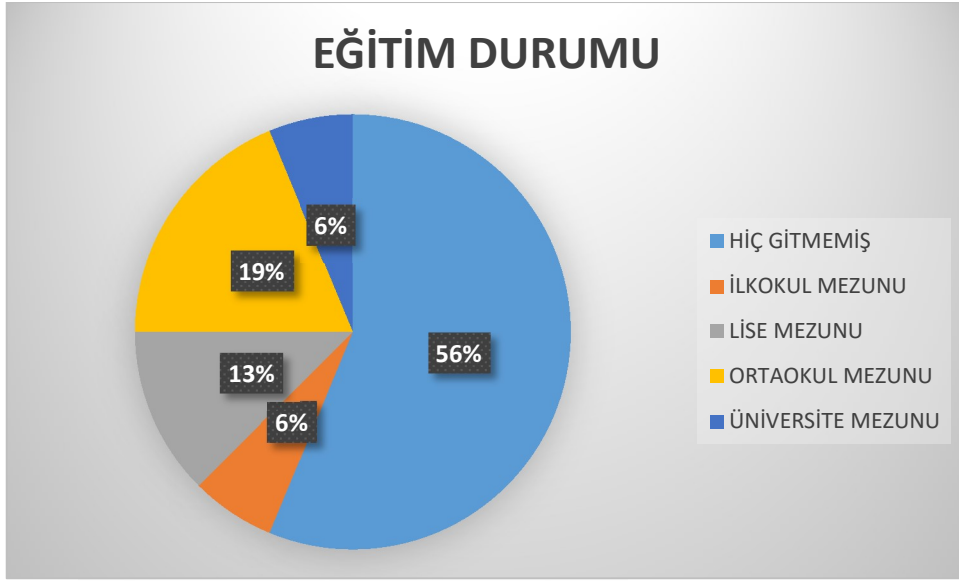
Menşe ülkenin yanı sıra gelinen şehir de, katılımcıların göç yolculuğu açısından önem arz eden bir unsurdur. Hem Afganistan, hem de Suriye coğrafyasında çatışmalar ve farklı fraksiyonlara mensup silahlı grupların kontrol alanları aktif faaliyet yürütüyorken, gelinen şehir, göç yolu açısından belirleyicidir. Badashan, Bağlan, Cevizcan, Faryab ve Kabil; Afganistan'dan gelen bireylerin yola çıkış noktaları iken, Suriyeli katılımcıların yola çıkış noktaları Halep, Deyrezor ve İdlib olarak dağılım göstermektedir.

Katılımcıların medeni halleri dağılımına göre en fazla katılımcı (8 kişi) bekâr cevabını vermiştir. Afganistan'dan gelen katılımcıların yaş dağılımlarına ve geldikleri yıldaki yaş durumları göz önünde bulundurulduğunda bekârların çoğunluğunu onların oluşturduğu görülmektedir. Bir sonraki en yüksek cevap olan evli cevabını verenler (6 kişi), görüşme esnasında da eşleri ile ayrı düşmemiş ve aile birlikteliğini sağlayarak yolculuk etmiş kişilerden oluşmaktadır. Dağılımda eşini kaybetmiş/dul (2 kişi) ve boşanmış (1 kişi) bireyler de bulunmaktadır.

Katılımcıların betimsel analizlerine dâhil edilen son demografik bilgi olarak eğitim durumları, son mezun oldukları okul bilgisi temele alınarak sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (9 kişi) daha önce hiç okula gitmediği tespit edilmiştir. Bunu takiben ortaokul mezunu oranı (3 kişi), lise mezunu (2 kişi), ilkokul mezunu (1 kişi) ve üniversite mezunu (1 kişi) seviyeleri sırasıyla gelmektedir. Fakat oranlar arasında büyük bir fark olması bu coğrafyalarda eğitime erişimin zorluğunu gözler önüne sermektedir.

II. Yol Sürecinin İnsan Hakları Bağlamında İncelenmesi

a. Yola Çıkış Kararı

Yola çıkma kararının verilmesi ve uygulanması, yapılan görüşmeler bağlamında temel yaşam hakkı ile ilintili olarak verildiği görülmüştür. Kişilerin yerlerinden olma sebepleri, şehirlerinde güvenli yaşam alanı kalmaması ya da bireysel olarak zorla silah altına alınmaya zorlanmaları olmuştur.

Suriyeli katılımcılar, şehirlerinde çatışmaların artması, evlerinin veyahut gündelik hayatta ziyaret ettikleri okul iş yeri, meydan vb. bölgelerin bombalanmasını yola çıkma sebebi olarak göstermişlerdir. Aynı zamanda IŞİD veya PKK/PYD unsurları kontrolü altındaki bölgelerde tabiiyeti sebebiyle zulme uğradığı için düzensiz göç yolculuğuna başvurduğunu beyan eden katılımcılar da bulunmaktadır. Aynı zamanda savaşın sebep olduğu çevresel faktörlerin de bireyleri etkilediği durumlar söz konusu olmaktadır. Bu durumun bir örneği olarak,

katılımcılardan bir tanesi Halep'te kullanılan klor gazından dolayı ciğerlerinin tahrip olduğunu aktarmıştır.¹

Afgan katılımcılar ise, genel olarak Taliban kontrolü altındaki bölgelerde ikamet etmekte olduklarını belirtmişlerdir. Bu bölgelerde yaşayan erkeklerin zorla silahaltına alınmak istenmesi, kabul etmeyenlerin de öldürülmesi sebebiyle bölgeden kaçan bireyler ile görüşülmüştür. Yolculuk ettiklerinde, yaşları 17 ile 25 arasında değişmekte olan bu gençler, yolda farklı unsurların şiddetine maruz kaldıklarını beyan etmişlerdir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından 1948 yılında hazırlanan ve 1949 yılında Türkiye'nin de imzacısı olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilgili maddelerine göre tüm insanlar eşit doğarlar, eşit hak ve hürriyetlere ayırım gözetmeksizin sahiptirler (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, 1948). Bu bağlamda, kişilerin yola çıkış kararı, kişinin en temel hakkı olan güven içerisinde ve özgürce yaşama hakkının tehdidine dayanmaktadır.

b. Yol Hazırlık Süreci ve Kaçakçılar ile Yolculuk

Yola çıkmaya karar verdikten sonra kişiler yola yönelik bir hazırlık içine girmişlerdir. Bu hazırlık genellikle yolculuk için gerekli olan bağlantıları sağlama, kaçakçılar ile temasa geçme ve para teminini içermektedir. Yapılan görüşmelerde de katılımcıların beyanı bu yönde olmuştur.

Suriye'den gelen katılımcılar, Suriye'nin kuzey sınırına doğru hareket etmişler ve sınır illerine vararak, buradan kaçakçılar ile bağlantı kurmaya başlamışlardır. Kimi zaman kendileri daha aramadan kaçakçıların onları bulduğu bilgisi verilmiştir. Kaçakçılara yapılan ödemeler yedi

¹ Suriye/Halep'te klor gazı bombası kullanıldığı iddiasına ilişkin haber: <https://www.bbc.com/turkce/37291194>

yüz dolar ile bin beş yüz dolar arası değişmektedir. Kaçakçılar ile geçirilen süre birkaç saat ile birkaç gün arasında değişmektedir. Fakat pazarlık esnasında veya yola çıkmadan önce, kaçakçılar yolun 5 dakika süreceğini, 10 dakikadan fazla tutmayacağını söylemektedirler. Fakat yol saatler süren bir yürüyüş ile geçmektedir.

Dağlık yollarda yürüyemeyenlerin, düşen ve bayılanların olduğunu söyleyen katılımcılar, nehir geçerek gelen ekiplerde ise boğulanların olduğunu beyan etmişlerdir. Yol koşullarına bağlı olarak engelli hale gelen veya hastalanan katılımcılar da bulunmaktadır. Bir katılımcı, yolda kalp krizi geçirmiş ve bunu Türkiye'ye gelip doktora gittiğinde öğrenmiştir. Bir diğer katılımcı ise, yoldaki düşmelere bağlı olarak ayaklarında oluşan tahribat ile yürüme yetisini kaybetmiştir. Sınır geçişi esnasında yakalanma riskine karşı kişilerin konuşmasına bile izin vermeyen kaçakçılara yol esnasında kimi zaman soru sormak bile imkânsız olabilmektedir. Öyle ki, yolda ağlama ihtimallerine karşın, kaçakçılar küçük çocuklara ilaç vermektedir. Katılımcıların beyanına göre, çocuklar için verilen ilaçları içirmeyi reddeden aileler yola devam edememektedir. İlacın adı ve ambalajı olmadığı gibi, ismi de bilinmemektedir.

Kişilerin sınırda yakalanması durumunda geri gönderilmektedirler. Geri gönderilen bireylerin tekrar Türkiye'ye gelmek istemeleri halinde kaçakçılara yeniden aynı miktarda ödeme yapması gerekmektedir. Özellikle yol sırasında aile bireylerinin ayrı düşmesi, aynı aileden kişilerin bir kısmının sınırı geçmesi ve bir kısmının yakalanması durumlarında, tekrar aynı para, gözden çıkarılmaktadır.

Türkiye'ye vardktan sonra ise, kişiler şehir merkezlerine, otobüs istasyonlarına ya da varsa eğer kendilerinden önce göç eden yakınlarının yanına doğru hareket etmektedirler. Kaçakçılar bu süreçte de göçmenleri ek para karşılığı yönlendirmektedir.

Afganistan'dan gelen katılımcılar için ise durum tamamen farklıdır. Afganistan'dan gelen göçmenler ilk önce Pakistan'a daha sonra İran'a geçerek, Türkiye'ye genellikle İran sınırından

girmektedirler. Yolun uzun olması sebebiyle de yolculuk 20 ila 45 gün arası sürmektedir. Kimi zaman günlerce yürümek zorunda kalan göçmenler, kimi zaman da sıkışık araçlara, arabanın alacağı yolcu sayısının iki katı, üç katı kadar insan bindirilerek yolculuk etmektedirler. Yürünen zamanlarda bayılanlar, göçmenlerin birbirlerini taşımak zorunda kaldığı durumlar oluşabilmektedir. Araçla yolculuk edilen anlarda ise, kişiler sıcaktan baygınlık geçirmekte ve kimi zaman da araçlardan düşebilmektedirler. Özellikle çöllerde arkası açık ve çok hızlı sürülen ciplerle yolculuk sürmektedir. Düşen kişilerin durumu önemsenmemekte ve araçlar yollarına devam etmektedir. Yol boyunca kişiler, yol süreci başlamadan anlaştıkları kaçakçılar ile İran'a kadar yüz yüze görüşmeyip, kimi zaman Türkiye'ye varana kadar kaçakçıları görmeden yolculuk edebilirler. Genellikle kaçakçılar telefon ile kişileri yönlendirmektedir. Rota boyunca da, bölge bölge değişen kişilere yol gösteren, kimi zaman eşlik eden, kaçakçılara bağlı çalışan rehberler bulunmaktadır. Bu duruma bağlı olarak yolun bazı bölgelerinde beş ile on kişi arasında değişebilen ekip büyüklükleri, kimi zaman binlerce kişiyi bulmaktadır. Bu durumda kaybolanlar olmakta ve fark edilmeyebilmektedir. Afganistan-Türkiye rotası için yıllara göre değişmekle beraber yol ücreti bin dolardan başlamakta ve üç bin dolara kadar çıkmaktadır.

Suriye için de, Afganistan için de yol ücretine yiyecek ve içecek tedariki dâhil değildir. Bu duruma istinaden, rota üzerinde kişilerin beslenebilmek için de paraya ihtiyacı olmaktadır. Özellikle Afganistan rotasında, göçmenler fahiş fiyatlara alışveriş yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra rota boyunca göçmenler hırsızlara ve yol kesip haraç alan çetelere yol parasını vermek durumunda kalmışlardır. Susuzluktan veya soğuktan ölümler gerçekleşmekte, bu duruma müdahale etmek her zaman mümkün olmamaktadır.

Kişiler kaçakçı ile anlaştıktan ve yola çıktıktan sonra tamamıyla kaçakçının kontrolüne geçmektedirler. Kaçakçıların belirlediği yerlerde konaklamak, geçilen yollarda bulunan gıdalara razı gelmek ve sözlü/fiziksel olarak kaçakçıların uyguladığı şiddete sessiz kalmak durumundadırlar. Aksi takdirde yolculuğu tamamlayamama riski mevcuttur. Bu riski almak

istemeyen göçmenler de, tüm insanlık dışı muamelelere katlanmak mecburiyetinde kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum Birleşmiş 1987 tarihinde yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme 'ye aykırı tutumları içermektedir. Sözleşmeye dair 74 devletin imzası ve 136 devletin onayı bulunmaktadır. Aynı zamanda 1988 tarihinden itibaren Türkiye de, imzacı devletlerin arasında yerini almıştır (Er, 2005).

Sonuç ve Öneriler

Düzensiz göç yolculuğu, zorunlu sebepler doğrultusunda gerçekleşen zorunlu göç ihtiyacı sonucu meydana gelmektedir. Yolculuk şartları yola çıkılan ülke ve varış ülkesi güzergâhı boyunca değişmektedir. Şartlar değişse bile, her düzensiz göç yolculuğu hak ihlallerini içermektedir. Uluslararası ya da ulusal hiçbir hukuki kurala bağlı olmayan düzensiz göç, suçta maruz kalma ve insan haklarına aykırı muameleler açısından ciddi riskler barındırmaktadır. Bu kapsamda düzensiz göç yolculuğu insan hakları savunucuları, evrensel insan hakları mekanizmaları ve suç önleyici merciler tarafından ele alınmalıdır. Bu sayede düzensiz göç sırasında istismara veya şiddete maruz kalan kişiler için önleyici politikalar ve varış ülkelerde yürütülebilecek onarıcı politikalar geliştirilebilir.

Bu çalışma kapsamında Afganistan ve Suriye'den Türkiye'ye gelen düzensiz göçmenlerin göç yolculukları izlenmiştir. Yol sürecini aktaran katılımcılar, göçmenlerin yolculuğuna dair önemli veriler sunmuşlardır. Bu veriler, yol sürecinin zorlu ve meşakkatli olmasının yanı sıra hayati riskleri de barındırdığını gözler önüne sermiştir. Özellikle yol boyunca göçmenlerin yüz yüze gelmek durumunda kaldığı suç unsurları yolculuğun hassasiyetini arttırmaktadır.

'Sınır aşan Örgütlü Suçlara Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Palermo Sözleşmesi)' 2000 yılının sonunda Palermo'da imzaya açılmıştır. Bu sözleşme ile sınır aşırı örgütlü suçlara karşı uluslararası bir düzlem sağlanmak istenmiştir. Türkiye de bu sözleşmeyi 2003 yılında kabul etmiştir. Bu sözleşme organize suçlarla mücadele noktasında uluslararası ilk anlaşma olmakla beraber, bu suçlarla mücadele noktasında etkili bir işleve sahip olmuştur (T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2018). Özellikle insan ticareti ile mücadele noktasında Türkiye sınır güvenliğini bu sözleşme ile desteklemektedir.

Fakat hala zorunlu göçler kapsamında, düzensiz göçmenlerin yaşadığı şiddet ve istismar devam etmektedir. Bu çalışmanın çıktıları buna örnek olarak gösterilebilir. Bu kapsamda da sınırlarda ve göç rotalarında göçmenlere yönelik acil müdahale planlarının yapılması ve iyileştirme projeleri gerçekleştirilmesi, bireylerin daha insani bir muamele görmesi ve insan hakları ihlallerinin önüne geçilmesi için önceliklidir.

Tüm bu çıktılar ışığında derneğimiz uluslararası düzlemde var olan iş birliklerinin güçlendirilmesine çağrı yapmaktadır. Göçe sebep olan etkenlerin ortadan kaldırılması, göçün başlamadan engellenmesi adına çalışılmalıdır. Bu bağlamda, savaş bölgelerinde barış süreçlerine öncülük eden adımlar atılmalıdır. Bu coğrafyalarda barışçıl yaklaşıma teşvik edici faaliyetler üzerine çalışılmalıdır. Fakat çatışmaların engellenemediği noktalarda da; düzensiz göçün, insan hakları bağlamında izlenmesi için, uluslararası düzeyde bağımsız sivil toplum organları çoğaltılmalı ve bu kuruluşların daha aktif çalışır hale getirilmelidir. Aynı zamanda varış ülkelerinde kişilerin sosyal hizmetler, sağlık ve psikoloji alanlarında ihtiyaç duydukları desteğe ulaşabildiğinden emin olunarak, göç yolculuğunun tahribatını azaltmak veya yok etmek için daha çözüm odaklı ve efektif çalışılması gerekmektedir.

Kaynakça

Anadolu Ajansı. (2020, 12 09). *Anadolu Ajansı*. 01 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Haberler: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-genelinde-zorla-yerinden-edilenlerin-sayisi-80-milyonu-asti/2070872> adresinden alındı

Atasever, B. (2020). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Göçmen Kaçakçılığı Faaliyetleri: Kaçakçılığın Güvenlik, Sosyolojik ve Psikolojik Boyutlarıyla İnsani Alandaki İzdüşümlerinin İncelenmesi Projesi*. Ankara: Hassas Grupların Entegrasyonu Derneği (IVA-HAGED).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu. (1948). *TBMM*. TBMM: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> adresinden alındı

BMMYK. (2008). *SUÇLULARIN İADESİ VE ULUSLARARASI MÜLTECİ KORUMASI HAKKINDA BİLGİ NOTU*. Cenevre: BMMYK Koruma Politikası ve Hukuki Yardım Bölümü Uluslararası Koruma Hizmetleri Dairesi .

Er, C. (2005). İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(60), 170-172.

Euronews Turkey. (2020, 12 18). *Euronews Türkiye*. 01 15, 2021 tarihinde Euronews Türkiye: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-genelinde-zorla-yerinden-edilenlerin-sayisi-80-milyonu-asti/2070872> adresinden alındı

İçduygu, A., & Aksel, D. (2012). Türkiye'de Düzensiz Göç. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.

Ihlamur-Öner, S. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. *Ortadoğu Analiz*, 6(61), 42-45.

Resmi Gazete. (2004). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm> adresinden alındı

T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (tarih yok). YUKK. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Ankara, Ankara, Türkiye. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> adresinden alındı

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2018). *T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İNternet Sayfası*. 02 02, 2021 tarihinde T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İNternet Sayfası: <https://www.hmb.gov.tr/uluslararasi-mucadele> adresinden alındı

Topçuoğlu, R. A. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Kavramsal Bir Sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 1-16.

INTEGRATION OF VULNERABLE GROUPS ASSOCIATION
HASSAS GRUPLARIN ENTEGRASYONU DERNEĞİ

www.haged.org